

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
AÇIK VE UZAKTAN ÖĞRENME MERKEZİ

TÜRK DİLİ I

2.HAFTA: YERYÜZÜNDEKİ DİLLER VE DİL TÜRLERİ

1. YERYÜZÜNDEKİ DİLLER VE DİL TÜRLERİ

Dil, en eski insan toplulukları arasında doğmuş olup çok eski bir devire kadar uzanır. Yani bugün yeryüzünde konuşulan diller binlerce yıldan beri, nesilden nesile kalıp gelen ve değişip gelişen anlaşıma sistemleridir. (Gülensoy, 2010: s.43)

Diller, her kavmin kendi toplum yapısına göre  ekillenmi  özel birer anla ma sistemi olduğu için dünyadaki kavim sayısınınca dil var demektir.

Bugün yeryüzünde kaç dil konu uldu unu kesin bir sayı ile belirtmek güçtür. Bu güçlük, yeryüzünün daha yeterince tanınmamış olan bölgelerinde i lenip incelenmemiş veya henüz bir yazı dili durumuna gelmemiş birtakım dillerin varlığından ileri gelmektedir. Bunun yanında, bir dile veya dil ailesine ba lılı ı henüz kesinle memi  bulunan diller de vardır.

Bununla birlikte dil bilimi alanında yapılan çeşitli tespit ve sayımlara göre, dünyada  l  veya yaşayan 3000'in üzerinde dil bulunmaktadır. (Korkmaz, 2010: s.27).

YERYÜZÜNDEKİ DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI

Dilin kökenine dair ortaya atılan teorilerden birini teşkil eden görüşe göre, tek bir anadilden doğan diller, bugün birtakım kollara ayrılmıştır.

Yaşayan diller, çoğunlukla dilde kullanılan kelime yapıları ve türetme biçimleri, cümle öğelerinin dizilişleri hususunda görülen farklar doğrultusunda birbirinden ayrılıp sınıflandırılırlar. Bugünkü bilgiler ışığında dünya üzerinde konuşulan dilleri, “**Köken (Akrabalık) Bakımından**” ve “**Yapı (Morfoloji) Bakımından**” olmak üzere iki farklı bakımdan sınıflandırmak mümkündür:

A. Köken (Akrabalık) Bakımından Diller

Köken akrabalığı; dillerin ses yapısı (fonoloji), şekil yapısı (morfoloji), cümle yapısı (sentaks) ve köken bilgisi (etimoloji) bakımlarından birbirlerine olan yakınlıkları sonucunda beliren bağlardır. Bu akrabalıkta kelime hazinesindeki benzerlikler de önemlidir. Dil ailesi terimi ile köken akrabalığı ortaya çıkmaktadır; ancak bu bağ, akraba dilleri konuşan ulusların aynı soydan geldikleri anlamını taşımaz. (Kolcu, 2012: s.25).

“Yeryüzünde köken akrabalığına dayanan başlıca dil aileleri şunlardır:

1. Hint-Avrupa Dilleri
2. Hami-Sami Dilleri
3. Bantu Dilleri
4. Çin-Tibet Dilleri
5. Kafkas Dilleri
6. Ural-Altay Dilleri” (Korkmaz, age.: s.29).

1.Hint – Avrupa Dil Ailesi

Adından da anlaşılacağı gibi, Hint- Avrupa dil ailesi biri Avrupa'da, diğeri Asya'da olmak üzere iki büyük kola ayrılır. (Ergin, 1998: s.49). Hint- Avrupa dil ailesinin bu iki kolunda yer alan diller hakkında şü bilgileri aktarabiliriz:

a.Hint Kolu

Ari Dilleri de denilen Hint-İran dillerini içine alan gruptur. Dünyada konuşan kişî sayısı bakımından ilk sıralarda yer alan Hintçenin yanında, Farsça, Ermenice, Hititçe ve Toharca dilleri bu gruba girer. Bunlar içerisinde Hititçe ve Toharca bugün konuşanı kalmamış ölü dillerdir.

b.Avrupa Kolu

Fince ve Macarcanın yanında diğer bazı küçük memleketlerde konuşulan diller dışında bütün Avrupa dilleri, Hint-Avrupa dil ailesinin Avrupa kolunda yer alır. Avrupa kolunun içinde Germen dilleri, Roman dilleri ve Slav dilleri olmak üzere üç büyük kol vardır.

Germen dilleri koluna, Almanca, Felemenkçe, İngilizce ve İskandinav dilleri girer.

Roman dilleri kolunun ana dili Latince'dir. Bu grubun bugün yaşayan başlıca dilleri ise Fransızca, İspanyolca, Portekizce, İtalyanca, Rumence'dir.

Slav dilleri koluna ise Rusça, Bulgarca, Sırpça, Lehçe gibi diller girer.

Bunlardan başka Yunanca, Arnavutça, Keltçe, Litvanca da Hint-Avrupa dil ailesinin Avrupa koluna girer. (Ergin, 2009: s.6-7.)

2. Hami- Sami Dil Ailesi

Hami- Sami Dil ailesi, adını Nuh Peygamberin Tevrat'ta isimleri geçen Ham ve Sam adındaki iki oğlundan alır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşayan çeşitli topluluklarca konuşulan iki yüz civarında dilden oluşan bu dil ailesi, Hami ve Sami alt grupları olmak üzere ikiye ayrılır. Arapça, İbranice, Berberice, Habeşçe, Akadca, Aramca, Süryanca gibi diller, Hami-Sami dil ailesi içerisinde yer alır. (Ergin, 1998: s.47). Yukarıda bahsedilen dillerden Akadca ölü bir dildir. (Korkmaz, age.: s.29)

3. Bantu Dilleri

Orta ve Güney Afrika'da yaşayan birçok kabilenin konuştuğu dört yüz civarında dilin oluşturduğu gruba Bantu dilleri adı verilir. Afrika'daki en büyük dil ailesi olan bu dil ailesini Orta ve Güney Afrika'da konuşulan diller teşkil eder. (Ergin, age.: s.50). Kenya, Kongo, Uganda, Tanzanya'da konuşulan Swahili dili Bantu dilleri arasında yer alır.

4. Çin – Tibet Dilleri

Türkçenin doğusunda yaşayan büyük bir dil ailesidir. Bu dil ailesi, Tibet-Burma ve Tay-Çin olmak üzere iki kola ayrılır. (Gülensoy, age.: s.45). Konuşan sayısı bakımından ilk sırada yer alan Çince ile birlikte Tibetçe, Tayland dilleri ve Burmaca bu dil ailesini oluşturan dillerden başlıcalarıdır. (Göker, 1998: s.30).

5. Kafkas Dilleri

Karadeniz'in doğusu ile Hazar Denizinin batısında yer alan Kafkasya'da Türk soylu Azeri, Karaçay-Malkar, Nogay gibi kavimler dışında kalan Gürcü, Abaza, Çeçen, Acara gibi kavimler yer almaktadır. Bu kavimler tarafından konuşulan diller, Kafkas dillerini teşkil ederler. (Gülensoy, age.: s.46). Bu grup içerisinde varlığı kabul edilen başlıca kollar, Kartvel, Abhaz-Çerkes, Lezgi-Çeçen kollarıdır. Bu diller ses sistemleri ve içyapıları bakımından öteki dil ailelerine göre büyük ayrılıklar taşır. (Korkmaz, age.: s.30).

6. Ural – Altay Dil Ailesi

Hint–Avrupa ve Çin–Tibet dil ailelerinden sonra dünya dilleri arasında konuşan insan sayısı bakımından en büyük 3. dil ailesidir. Ural-Altay dil ailesi Ural ve Altay dilleri olmak üzere iki gruba ayrılır. Türk dili, Altay grubunda yer alır.

a. Ural Kolu

Tarih ve coğrafya bakımından Türk dil ve lehçeleriyle ilgisi bulunmaktadır. Ural kolundaki dilleri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

“**Fin-Ugor** (Bu grupta Fince, Macarca, Ugorca, Permce yer alır.)

Samoyedce” (Gülensoy, age.: s.45).

b. Altay Kolu

Altay Dilleri, **Türkçe**, **Moğolca**, **Mançu-Tunguzca**, **Korece** ve **Japonca** dillerinin oluşturduğu dil birliği olarak düşünülür. Ancak bu konuda dil uzmanlarınca kabul edilmiş ve son şeklini almış bir çalışma yoktur. “Buna karşılık Türk şive ve lehçelerinin yalnız başına bir dil ailesi meydana getirdiklerine ve Ana Türkçe denen tek bir dilden türemiş olduklarına artık ilmi bir gerçek olarak inanılabilir” (Gülensoy, age.: s.44).

Ural-Altay Dil Ailesi

1.Ural Dilleri

A. Fin-Ugor

1. Fince
2. Macarca
3. Ugorca
4. Permce

B. Samoyedce

2.Altay Dilleri

1. Türkçe
2. Moğolca
3. Mançu-Tunguzca
4. Japonca
5. Korece

Ural- Altay Dillerinin Ortak Özellikleri

1. Bu dillerin en önemli özelliği hepsinde ses uyumu olmasıdır.
2. Gramatik yönden cinsiyet bulunmaz.
3. Belirtme edatı göreviyle kullanılan “artikel” bulunmaz.
4. Kelime türetme ve çekimi eklerle yapılır ve kelime türetilirken ve çekimlenirken kelime kökünde değişiklik olmaz.
5. İsim çekiminde iyelik eki vardır.
6. Fiil çekimleri zengindir.
7. “Ön ek” yoktur, “son ek” kullanılır.
8. Sıfatlar isimlerden önce gelir.
9. Sayı sıfatlarından sonra çokluk eki kullanılmaz.
10. Soru eki bu dillerin hepsinde vardır. (Gülensoy, age: s.53).

B. Yapı (Morfoloji) Bakımından Diller

Dünya dilleri; ses sistemleri, kelime yapıları, cümle düzenleri bakımından farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar en çok kelime yapısında göze çarptığı için diller bu bakımdan sınıflanmış ve üç gruba ayrılmıştır. (Gülensoy, age.: s.43).

1. Tek Heceli (Ayrımlı) Diller

Bu dillerde kelimeler tek hecelidir ve cümle içerisinde değişikliğe uğramazlar. Yani kelimelerin çekimli halleri yoktur. Kelimeler cümle içerisindeki sıralanış ve vurgulanışlarına göre anlam kazanırlar. (Gülensoy, age.: s.44). Bu dillerde vurgunun, tonlamanın ve söz diziminin ayrı bir önemi vardır. Çince, Tibetçe, Vietnamca, Baskça tek heceli dillerdendir.

2. Bükümlü (Çekimli) Diller

Bükümlü dillerde tek veya çok heceli kelime kökleri ile ekler vardır. Fakat yeni kelimeler türetilirken ve çekim sırasında çoğu zaman, kelime kökünde değişiklikler olur. Kelimenin kökünü oluşturan ünsüzler aynı kalırken ünlüler değişir ve yeni kelime elde edilir. Oluşturulan bu yeni kelimeler ile değişmeyen kelime kökündeki ünsüzlerin anlamı arasında bir anlam bağı vardır. Mesela ktb “ketebe” Arapça “yazdı” anlamındadır. Kitab “yazılan”, katib ise “yazan” anlamlarına gelir ve değişmeyen kelime kökü “ktb”nin anlamıyla ilgilidir. Hint-Avrupa dilleri ve Arapçanın da içinde bulunduğu Hami-Sami dilleri bu gruba girer. (Sarı, 2011: s.47).

3. Eklemeli Diller

Eklemeli dillerde de tek veya çok heceli kelime kökleri ve ekler vardır. Yeni kelimeler türetilirken ve kelime çekimlenirken köklere ekler eklenir. Kelime köklerine getirilen bu ekler, kelime kökünü şekil olarak değiştirmez; kökler ile ekler açık bir şekilde ayırt edilebilir. Ekler bazen başa bazen sona getirilir. (Sarı, age.: s.50). Sonuç olarak, eklemeli dilleri baştan eklemeli ve sondan eklemeli diller olarak ikiye ayırabiliriz. Türkçe sondan eklemeli dillere örnektir.

Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri

En az 2000 yıllık bir tarihî geçmişi olan Türkçe (Korkmaz, age.: s.32), kaynağı bakımından **Ural-Altay** dil ailesinin **Altay** koluna mensuptur, yapısı bakımından ise eklemeli dillerin **sondan eklemeli** diller grubuna dâhildir.

Türk Dili ve Lehçelerinin Dünya Üzerindeki Yaklaşık Yayılma Alanları.
(Kaynak:http://bilgiyelpazesi.com/egitim_ogretim/dil_kultur_arasindaki_iliski/turkce_nin_konusuldugu_ulkeler.asp)

2. DİL TÜRLERİ

A. Konuşma Dili

Evde, işyerinde, sokakta, kısaca günlük hayatta kullanılan doğal dil konuşma dilidir. Konuşma dili, kullanıldığı sosyal çevreye, coğrafi bölgeye göre bazı farklılıklar gösterebilir. Bu farklılıklar genellikle kelimelerin söylenişi ve bazı ses ve şekil ayrılıkları etrafında toplanır. Bir dil sahası içerisinde bir toplumun çeşitli boyları, bir ülke içerisinde muhtelif bölge ve şehirler farklı konuşma dillerine sahip olabilirler. (Gülensoy, 2010: s. 131)

- **Lehçe:** Bir dilin bilinen ve takip edilebilen dönemlerinden önce, karanlık bir devrinde kendisinden ayrılmış olup çok büyük ses ve şekil farklılıkları gösteren kollarına lehçe denir. Türk dilinin lehçelerine örnek olarak Çuvaşça, Halaçça, Yakutça verilebilir.

- **Şive:** Bir dilin bilinen ve takip edilebilen tarihî seyri içinde kendisinden ayrılmış olup daha küçük ses ve şekil farklılıkları gösteren koluna şive denir. Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi... Türk dilinin şivelerine örnektir.

- **Ağız:** Dilin bir şivesi içinde bulunan ve değişik bölge ve şehirlerdeki halkın kelimeleri söyleyiş farklılıklarına dayanan kollarına ağız denir. İstanbul ağzı, Ankara ağzı, Kütahya ağzı, Bilecik ağzı, Karadeniz ağzı gibi ağızlar Türkiye Türkçesindeki söyleyiş farklılıklarından dolayı ortaya çıkan ağızlardır.

B. Yazı Dili

Konuşma dili bir ülke içerisindeki farklı bölgelerde gündelik hayatta kullanılan dil iken yazı dili bütün ülkenin okuma-yazma dilidir. “Yazı dili, kitapların, dergilerin, yazıların dilidir. Yazı dili kültür dili, edebiyat dilidir. Onun için yazı diline edebî dil de denir.” (Ergin, 1998: s.54)

Yazı dili, bir dilde bulunan lehçe, şive ya da ağızlardan birinin; diğer lehçe, şive ya da ağızlara baskın çıkması sonucu oluşan, kitaplarda, yazılı diğer eserlerde, okullarda, vb. kullanılan okuma-yazma dilidir.

Böylelikle, bütün ülkede tek bir okuma- yazma dili ortaya çıkar ve bu konuda birlik sağlanmış olur. Türkiye Türkçesinin yazı dili İstanbul ağzıdır. (Tuğluk, 2016: s.6)

Konuşma dili, yazı diline göre daha doğaldır. “Konuşurken vurgudan, mimiklerden ve ton değişikliklerinden yararlanır. Dil kurallarına her zaman dikkat edilmeyebilir. Yazı dilinde ise anlatım aracı yazıdır ve dilin kurallarına dikkat edilir.” (Sarı, 2011: s.46)

Dilin tarihi gelişimini yazı dili aracılığıyla takip edebilmekteyiz. Genellikle resmî belgeler için kullanılan söz uçar, yazı kalır deyimi bir açıdan dilin tarihi gelişimi için de geçerlidir. Konuşma dili aracılığıyla, sözlü olarak aktarılan ve günümüze kadar ulaşan her kelime ve cümle elbette değerlidir. Ancak bu kelimelerin ve cümlelerin nerede, ne zaman ve kimler tarafından kullanıldığını konuşma dili aracılığıyla tespit etmek zordur. Bu durum dilin gelişimi ve değişimini konuşma dili aracılığıyla doğru bir şekilde tespit etmemizi zorlaştırır. (Tuğluk, 2016: s.7)

KAYNAKLAR

- ERGİN, Muharrem (1998). Üniversiteler İçin Türk Dili. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- ERGİN, Muharrem (2009). Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul.
- GÖKER, Osman (1998). Üniversite Öğrencileri İçin Türkçe, Doğu Matbaacılık, Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer (2010). Türkçe El Kitabı (6. Baskı), Akçağ Yay. Ankara.
- KOLCU, Hasan (2012). (Başkanlığında). Türk Dili, Umuttepe Yay. Kocaeli.
- KORKMAZ, Zeynep v.d. (1997). Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, YÖK Yay. Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (2010). “Yeryüzündeki Diller”, Türk Dili ve Kompozisyon, Ekin Yay. Bursa.
- SARI, Mehmet (2011). Fakülte ve Yüksekokullar için Türk Dili Ders Kitabı, Okutman Yay. Ankara.
- TUĞLUK, İbrahim Halil (2016). Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Gazi Kitabevi, Ankara.